

Кізима А.Я.,
кандидат економічних наук

ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ У СИСТЕМІ ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Розглядається суть податкового планування як невід'ємної складової підприємницької діяльності. Доведено об'єктивну необхідність його існування з метою оптимізації податкових платежів підприємства й збільшення прибутковості. Визначено основні принципи, на виконанні яких базується податкове планування.

Examined in this article is the essence of tax planning as an inseparable component of entrepreneurial activity. The author proves an objective necessity for optimizing the enterprises' tax payments and increasing their profits. Also chief principles are outlined, on which tax planning is based.

Управління підприємством — це комплексний і складний процес, зміст якого зводиться до пошуку і прийняття найефективніших рішень та їхнього практичного здійснення. Метою керівника підприємницької структури здебільше є отримання максимального прибутку. При цьому бажання отримати прибуток — сутність підприємницької діяльності незалежно від того, якими способами підприємство досягає цього: розширенням свого бізнесу (пошуком нових ринків збуту, збільшенням обсягу продажу — екстенсивний шлях) чи підвищенням його ефективності (скороченням витрат, підвищенням продуктивності праці, зменшенням кількості тих, хто працює, — інтенсивний шлях).

Результативність діяльності підприємства може підвищитися як унаслідок збільшення темпів зростання прибутку порівняно з темпами зростання витрат, так і внаслідок зниження суми витрат при стабільному розмірі прибутку. З точки зору керівника підприємницької структури до категорії витрат належать також податки та інші обов'язкові платежі. Але твердження, що "чим менші податки, тим більший прибуток", не завжди правомірне. Адже може статися, що зменшення розміру сплати одних податків призведе до збільшення розміру сплати інших податків, а також до фінансових санкцій із боку органів, які здійснюють контроль. Тому найефективнішим способом збільшення прибутковості є не механічне скорочення податків, а побудова ефективної системи управління підприємством і прийняття таких рішень, щоб оптимальною (у тому числі й щодо податкових платежів) була вся структура бізнесу. Орієнтуватися необхідно не на тактику скорочення податків, а на стратегію оптимального управління підприємством, використовуючи, зокрема, такий фінансовий важіль, як податкове планування.

Податкове планування — це цілеспрямована діяльність суб'єкта підприємницької діяльності, яка здійснюється за допомогою сукупності планових

дій, об'єднаних в єдину систему, і передбачає вибір оптимальних варіантів фінансово-господарської діяльності з метою оптимізації податкових платежів та збільшення прибутковості.

Податкове планування — процес творчий, який потребує індивідуального підходу, але у цьому процесі можна виділити ряд послідовних етапів, на основі яких базується фінансово-господарська діяльність підприємства. Податкове планування з цих позицій необхідно розглядати як невід'ємну складову підприємницької діяльності суб'єкта господарювання.

Отже, податкове планування має здійснюватися за такими етапами.

1. *Формування мети і завдань, визначення сфери виробництва і обігу, напрямів господарської діяльності підприємства.*

Правильне і точне формулювання мети створення підприємства, завдань, які воно має розв'язувати у процесі своєї фінансово-господарської діяльності, визначення сфери і напрямів вкладання капіталу дає змогу оптимізувати податкові платежі за рахунок вибору різних ставок і об'єктів оподаткування.

2. *Врахування регіональних особливостей в оподаткуванні фінансово-господарської діяльності.*

Цей етап податкового планування безпосередньо пов'язаний із регіональною диверсифікацією діяльності підприємства, що дає змогу використовувати податкові переваги окремих територій.

Виділяють, як правило, три групи регіональних утворень із різними системами оподаткування:

- спеціальні (вільні) економічні зони своєї країни. У межах цих зон законодавчо встановлюється і діє спеціальний правовий режим господарської діяльності й спеціальний порядок встановлення податкового режиму;

- країни з більш пільговою податковою системою. Такі країни можуть бути об'єктом регіональної диверсифікації діяльності підприємства у тому разі, якщо з ними встановлені широкі господарські зв'язки і діє пільговий митний режим. Для українських підприємств об'єктом такої регіональної диверсифікації є, як правило, країни СНД й інші прикордонні держави;

- офшорні території. При здійсненні регіональної диверсифікації діяльності вибір конкретної офшорної території залежить від конкретної мети господарської діяльності підприємства, податкового режиму, розвитку комерційної і фінансової інфраструктури та інших умов. Привабливість відкриття офшорних підприємств полягає не тільки у можливостях легального зменшення податкових платежів, а й у інших перевагах, а саме: забезпеченні візової підтримки держави — реєстрації, відкритті за кордоном валютного рахунка тощо.

3. *Вибір однієї з наявних організаційно-правових форм підприємницької діяльності.*

На цьому етапі вирішується питання про вибір однієї з наявних організаційно-правових форм юридичної особи (акціонерне товариство, товариство з

обмеженою відповідальністю, командитне товариство, повне товариство) або форми підприємства без створення юридичної особи.

Перші три етапи стосуються реєстрації підприємства, а 4—13 етапи — поточного податкового планування.

4. Регулювання бази оподаткування.

Важливою складовою податкового менеджменту й одним з основних етапів податкового планування на підприємстві є регулювання бази оподаткування щодо податків, які сплачує підприємство.

Принципово важливим із позиції податкового планування є джерело сплати податків, яке значною мірою визначає конкурентоспроможність продукції, можливості її збуту і в кінцевому підсумку фінансові результати підприємницької діяльності. До таких джерел належать: собівартість продукції, виручка від продажу, прибуток (дохід).

Виручка від продажу продукції є джерелом сплати ПДВ, акцизів, вивізного мита.

Регулювання бази оподаткування зазначених податків потребує розв'язання двох взаємопов'язаних завдань: точного визначення можливого об'єкта оподаткування і здійснення контролю за цінами. При розв'язанні першого завдання необхідно враховувати залежність бази оподаткування від виду діяльності. Знання і врахування у практичній діяльності всіх галузевих особливостей визначення бази оподаткування дасть змогу уникнути помилок при розрахунку сум податків, які підлягають сплаті до бюджету, і, відповідно, втрат від можливого застосування штрафних санкцій.

Контроль за цінами виходить за межі податкового планування, але знання механізму ціноутворення необхідне податковому менеджеру на стадії прийняття рішень.

Для зменшення можливих втрат слід урахувати й особливості методики розрахунків окремих податків, а також усі фактори ризику, які так чи інакше впливають на розмір сплачуваних податків.

Прибуток підприємства є джерелом сплати податку на прибуток.

На планування податку на прибуток значно впливають такі фактори, як вибір форми бізнесу, облікової політики, структури корпоративного капіталу, наявність дочірніх компаній і (або) офісів в інших податкових юрисдикціях (разом із міжнародними аспектами операцій компанії) тощо.

З позиції податкового менеджменту регулювання бази оподаткування з податку на прибуток є одним із найважливіших напрямів планування. При цьому увага податкового менеджера (консультанта) має бути звернена на врахування усіх факторів, які впливають на формування об'єкта оподаткування податком на прибуток, тобто прибутку, що визначається шляхом зменшення обсягу валового скоригованого доходу звітного періоду на розмір валових витрат і амортизаційних відрахувань податкоплатника.

Податки

Управління формуванням валових доходів і валових витрат має бути спрямоване на зменшення оподатковуваного прибутку. Податковий моніторинг господарських операцій і детальне обґрунтування джерел фінансування тих чи інших витрат підприємства дають змогу зменшити базу для нарахування податку на прибуток.

У процесі податкового планування необхідно прогнозувати можливі вигоди і втрати від застосування того чи іншого методу амортизації основних засобів і на цій основі приймати рішення про запровадження його у свою облікову політику.

Проблема регулювання бази оподаткування щодо податків, джерелом сплати яких є фонд оплати праці, зводиться до обмеження зростання чисельності тих, хто працює, і контролю за формуванням фонду оплати праці.

Усі податкові платежі незалежно від джерел їхньої сплати у кінцевому підсумку зменшують чистий прибуток підприємства. Врахування усіх факторів, що впливають на базу оподаткування, дає змогу не тільки позитивно вплинути на розмір прибутку шляхом оптимізації податків, а й перешкодити виникненню штрафних санкцій, зменшити таким чином загальний рівень витрат, пов'язаних з оподаткуванням.

5. Виявлення можливостей зменшення бази оподаткування за рахунок прямих податкових пільг.

При використанні підприємством прямих податкових пільг необхідно враховувати, що всі вони мають цільовий характер. У відповідності з метою їх надання і використання у процесі податкового планування всі податкові пільги поділяють на групи у вигляді:

- зниження податкових ставок за видами діяльності й у окремих галузях;
- звільнення від сплати податків окремих категорій підприємств;
- звільнення від сплати податку окремих видів господарських операцій і продукції, робіт і послуг;
- врахування регіональних відмінностей у системах оподаткування.

6. Врахування непрямих податкових пільг.

Скажімо, щодо податку на прибуток суть непрямой пільги полягає в тому, що на витрати необхідно віднести якнайбільшу суму, дозвану законодавством (наприклад, у вигляді застосування методу прискореної амортизації, різних методів оцінки надходження й вибуття запасів, середньозваженої собівартості, ідентифікованої собівартості).

За рахунок умілого використання непрямих податкових пільг підприємство може значно зменшити базу оподаткування і, відповідно, суму податкових платежів.

7. Аналіз усіх можливих форм угод (договорів).

Належним чином організоване податкове планування передбачає попереднє вивчення усіх господарських договорів, які планується укласти, на

предмет їх потенційних наслідків. Після того, як угода відбулася і можливостей для вибору не залишилося, простіше було б попередити виникнення проблеми, ніж виправити вже здійснене.

8. Оцінка ризику здійснення податкових правопорушень.

Для того, щоб уникнути податкових правопорушень, слід детально вивчити і знати основні положення Конституції України, податкового, цивільного, адміністративного і кримінального законодавства.

9. Приведення бухгалтерського обліку і звітності у відповідність із чинними нормами.

Належний стан усіх видів обліку на підприємстві дає змогу отримувати об'єктивну інформацію про фінансово-господарську діяльність підприємства.

Із позиції податкового планування важливий аналіз типових помилок і порушень в оподаткуванні, які виникають унаслідок неефективного функціонування системи обліку і звітності на підприємстві.

Причин помилок багато, і вони можуть бути викликані як об'єктивними, так і суб'єктивними причинами. До об'єктивних причин можна віднести:

- нестабільність податкового законодавства, що ускладнює роботу бухгалтерів;
- відсутність постійних і повних інформаційних каналів із питань податкового законодавства та інші причини.

До суб'єктивних причин податкових помилок належать:

- слабка базова підготовка облікових працівників;
- недостатня увага бухгалтерів до наявних каналів отримання інформації про податкове законодавство, бухгалтерський облік тощо.

Практика аудиторської діяльності і документальних податкових перевірок дає змогу виділити основні групи бухгалтерських і податкових помилок, які призводять до порушення податкового законодавства:

- відсутність на підприємстві єдиної облікової політики або її непослідовне застосування;
- неправильна інтерпретація фактів господарської діяльності (помилки у веденні бухгалтерського обліку, складанні бухгалтерської звітності), відсутність їх коригування з метою оподаткування;
- помилки в обчисленні й сплаті податків (неправильне визначення бази оподаткування, неправильний розрахунок суми податкового платежу, помилкове застосування пільг);
- незаконні дії, до яких належать господарські операції, здійснені підприємством у супереччя чинному законодавству або документам, що регулюють діяльність певного підприємства (засновницькі документи, рішення зборів акціонерів, розпорядження вищестоящих органів);
- порушення порядку здійснення готівкових розрахунків і ведення касових операцій тощо.

Податки

10. *Складання і контроль за виконанням податкового календаря.*

Податковий календар призначений для контролю і прогнозування правильності обчислення термінів сплати до бюджету податкових платежів. Податковий платіжний календар є складовою платіжного календаря підприємства і використовується у системі оперативного управління грошовими потоками з операційної діяльності підприємства.

Цей плановий документ розробляють на підприємстві в цілому, і містить він, як правило, тільки один розділ — “графік податкових платежів”. У ньому відображають усі види податків, зборів та обов’язкових платежів, які перераховуються підприємством до бюджетів усіх рівнів і позабюджетних фондів.

11. *Рациональне розміщення активів і прибутку підприємства.*

На цьому етапі вирішуються питання про рациональне розміщення активів і прибутку підприємства, враховуючи не тільки очікувану дохідність інвестицій, а й податки, які сплачуються при отриманні такого доходу.

12. *Планування сум податкових платежів у майбутньому періоді.*

У більшості випадків планові розрахунки загальної суми податкових платежів здійснюються за такими основними видами податків і зборів: податок на прибуток, податок на додану вартість, акцизний збір, збори у Пенсійний фонд, Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, Фонд загальнообов’язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Фонд обов’язкового державного соціального страхування від нещасних випадків на виробництві.

13. *Оцінка ефективності податкового планування підприємства.*

Кількісна оцінка ефективності податкового планування, що реалізується підприємством, потребує системних показників, які б давали змогу оцінювати:

- рівень податкового навантаження на підприємство;
- рівень впливу окремих заходів податкового планування на розмір податкових зобов’язань підприємства;
- ефективність податкового планування й податкової стратегії підприємства загалом.

Результати податкового планування необхідно оцінювати не тільки виходячи із сум економії податків і отриманих вигід, а й із точки зору зменшення можливих збитків і витрат, які були б неминучими при веденні господарської діяльності без урахування наявних особливостей оподаткування.